

BOSHLANG'ICH TA'LIM SAMARADORLIGINI XALQARO BAHOLASH DASTURLARI (PIRLS, PISA, TIMSS) ASOSIDA OSHIRISH

Qahramonova Farzona Laziz qizi

*Qashqadaryo viloyati G'uzor tumani 68- umumiy o'rta ta'lim
maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi
qahramonovafarzona911@gmail.com*

Annotatsiya: *Hozirgi vaqtda ta'lim tizimining samaradorligini baholash va takomillashtirish masalasi dunyo miqyosida dolzarb mavzulardan biriga aylangan. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim sifatini oshirish zamonaviy demokratik jamiyatlarning asosiy ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Xalqaro baholash dasturlari sifatida PIRLS, PISA, Timuriy Xalqaro Matematika va Fan tadqiqotlari (TIMSS) dasturlari bosqichma-bosqich ko'plab mamlakatlarda boshlang'ich ta'lim sifati va ta'lim samaradorligini aniqlash imkonini bermoqda. Mazkur dasturlar asosida ta'lim sifati, o'quvchilar bilimlari va kompetensiyalarini aniqlash tizimlari takomillashib bormoqda. Shu sababli bugungi kunda ushbu baholash tizimlari asosida boshlang'ich ta'limda samaradorlikni oshirish, ilg'or tajribalarni joriy etish va o'quv jarayoniga zamonaviy yondashuvlarni kiritish zarurati tobora ko'zga tashlanmoqda.*

Kalit so'zlar: *boshlang'ich ta'lim, samaradorlik, xalqaro baholash, PIRLS, PISA, TIMSS, o'quvchilar savodxonligi, ta'lim sifati, pedagogik malaka, innovatsion ta'lim.*

Аннотация: *В настоящее время вопрос оценки и повышения эффективности системы образования стал одним из наиболее актуальных в мире. В частности, повышение качества начального образования является одним из главных приоритетов современных демократических обществ. Международные программы оценки, такие как PIRLS, PISA, Timurid International Mathematics and Science Survey (TIMSS), постепенно позволяют определить качество начального образования и эффективность образования во многих странах. На основе этих программ, качество образования, системы определения знаний и компетенций учащихся совершенствуются. Поэтому сегодня все более очевидной становится необходимость повышения эффективности начального образования, внедрения передового опыта и современных подходов к образовательному процессу на основе этих систем оценки.*

Ключевые слова: *начальное образование, эффективность, международная оценка, PIRLS, PISA, TIMSS, грамотность учащихся, качество образования, педагогическая компетентность, инновационное образование.*

Abstract: *Currently, the issue of assessing and improving the effectiveness of the education system has become one of the most pressing issues in the world. In particular, improving the quality of primary education is one of the main priorities of modern democratic societies. As international assessment programs, PIRLS, PISA, Timurid*

International Mathematics and Science Survey (TIMSS) programs are gradually making it possible to determine the quality of primary education and the effectiveness of education in many countries. Based on these programs, the quality of education, systems for determining student knowledge and competencies are improving. Therefore, today, the need to increase the effectiveness of primary education, introduce best practices and introduce modern approaches to the educational process based on these assessment systems is increasingly evident.

Keywords: *primary education, effectiveness, international assessment, PIRLS, PISA, TIMSS, student literacy, quality of education, pedagogical competence, innovative education.*

Kirish

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning savodxonligi, matematik va fanni o'zlashtirish ko'nikmalari umumiy ta'lim tizimining mustahkam poydevorini tashkil etadi. Bu jarayonda o'quvchilarning savodxonligi, axborotni izlab topish, tahlil qilish va chuqur tushunish qobiliyatlari asosiy mezonlardan biri hisoblanadi. PIRLS dasturi o'quvchilar matnni o'qish, tushunish va undan foydalanish bo'yicha bilim va ko'nikmalarini xalqaro mezonlar asosida baholaydi. Bu esa, o'z navbatida, milliy ta'lim tizimida o'quvchilarda matn ustida mustaqil ishlash, mantiqiy fikrlash va so'z birliklaridan samarali foydalanish malakalari shakllanishiga imkon yaratadi. PISA va TIMSS dasturlari esa matematika, ilmiy bilimlar va o'qish savodxonligi bo'yicha o'quvchilarning xalqaro darajadagi raqobatbardoshligini baholashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu dasturlar asosida boshlang'ich ta'lim samaradorligini oshirish uchun bir nechta ustuvor yo'nalishlarga e'tibor qaratish lozim. Avvalo, o'qituvchilarning kasbiy malakasi va zamon talablariga mos pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirish muhim sanaladi. Zamonaviy o'qituvchi ta'lim jarayonini tashkil etishda innovatsion texnologiyalar va ilg'or pedagogik yondashuvlardan samarali foydalana olishi zarur. Bundan tashqari, o'quv dasturlarini doimiy ravishda xalqaro standartlarga moslashtirib borish va o'quvchilarning mustaqil izlanish, axborotlarni qayta ishlash, o'z fikrini asosli bayon qilish kabi ko'nikmalarini rivojlantirish ham boshlang'ich ta'lim samaradorligini oshirishda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Xalqaro baholash dasturlarining tahlili shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning savodxonligi va fanga bo'lgan qiziqishini oshirishda ta'lim muhitining yaratilishi, ilg'or ta'lim metodlari va didaktik vositalardan foydalanish orqali yaxshi natijalarga erishish mumkin. O'quvchilarni faollashtirish, jamoaviy va mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish orqali ular zamonaviy hayotga mos, bilimli va yetuk shaxslar qilib tarbiyalanadi. O'quv jarayonidagi innovatsion yondashuvlar, faol va interfaol metodlar, informatika elementlaridan foydalanish, zamonaviy texnika va texnologiyalarni darsga joriy etish boshlang'ich ta'lim sifatini sezilarli darajada oshiradi. Bu o'z navbatida,

xalqaro baholash dasturlarida yuqori natijalarni qayd etishga imkon yaratadi. O'quv jarayonida zamonaviy muammoli vaziyatlarni yechish, tanqidiy fikrlash asosida xulosalar chiqarish, o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish ham muhim jarayondir. Ko'plab xalqaro tadqiqotlar natijalari, ayniqsa PIRLS, PISA va TIMSS orqali aniqlangan kamchiliklar va ustuvor jihatlar asosida ta'lim tizimi doimiy ravishda takomillashtirib borilmoqda. Axborot texnologiyalari asosida o'qitish, elektron darslik va platformalardan foydalanish o'quvchilar saviyasi va bilim sifati ortishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, o'quvchilarning bilim darajasini baholash, natijalarni tahlil qilish va ta'lim sifatiga tezkor aralashuv choralarini ko'rish xorijiy tajribada keng qo'llaniladi [1].

Muhokama va natijalar

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'zlashtirish darajasini xalqaro dasturlar asosida baholash nafaqat o'quvchilarni, balki o'qituvchilar, ta'lim muassasalari va butun ta'lim tizimini rivojlantirishda muhim omil sifatida e'tirof etiladi. Ta'lim samaradorligini oshirishda davlat, nodavlat ta'lim muassasalari va jamoatchilikning hamkorligi, ota-onalar bilan muntazam aloqani yo'lga qo'yish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Xalqaro baholash dasturlari natijalarini tahlil qilish orqali o'quv dasturlarini mazmunan boyitish, o'quvchilarga kreativ fikrlash, yangilikka intilish, o'z ustida ishlash madaniyatini singdirish orqali milliy ta'lim sifati oshadi. Tashqi baholash tizimi o'quvchilarning individual rivojlanish darajasini aniqlash, kompetensiyalarini kengaytirish va yetakchilik qobiliyatlarini o'stirishda asosiy mezonlardan biri hisoblanadi. Xalqaro baholash dasturlaridan olingan natijalar asosida o'qituvchilar uchun yangi metodik tavsiyalar ishlab chiqish, kasbiy rivojlanish dasturlarini tashkil etish ham boshlang'ich ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Yangi pedagogik texnologiyalarni tatbiq qilish, o'quvchilarning qiziqish va ehtiyojlarini inobatga olgan holda individual yondashuvni shakllantirish orqali ta'lim tizimini zamonaviylashtirish va raqobatbardosh kadrlar tayyorlash imkoniyatlari kengayadi. O'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va hayotiy muammolarni hal etishda o'z imkoniyatlarini to'g'ri baholash ko'nikmalarini hosil qilish zamonaviy boshlang'ich ta'limning asosiy vazifalaridan biriga aylanmoqda [2].

Boshlang'ich ta'limda zamonaviy baholash tizimlari asosida samaradorlikni oshirish uzoq muddatli va izchil ishlashni talab etadi. Quyidagi yo'nalishlarda olib boriladigan chora-tadbirlar ta'lim tizimini yanada takomillashtiradi: pedagogik xodimlarni doimiy o'qitish va malakasini oshirish, xalqaro tajribani o'rganish va joriy qilish, o'quvchilarning individual qobiliyat va qiziqishlarini rivojlantirish, yangi ta'lim metodlari, axborot texnologiyalaridan foydalanish, ta'lim muassasalarida motivatsion muhitni yaratish. Ta'lim jarayonidagi mazkur islohotlar, o'z navbatida, xalqaro baholash dasturlari ko'rsatkichlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va mamlakatimiz ta'lim tizimining xalqaro reytingini oshiradi. Boshlang'ich ta'lim samaradorligini oshirishda ota-onalar va jamoatchilikni faol ishtirokini ta'minlash, o'quvchilarda ijtimoiy-huquqiy madaniyat, milliy qadriyatlar va innovatsion fikrlashni uyg'otish ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Xalqaro baholash dasturlarining o'ziga xos xususiyati shuki, ular ta'lim olish faqat bilimlarni o'zlashtirish emas, balki zamonaviy hayotga mos muomala madaniyati, ijtimoiy faoliyat, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va yechish qobiliyatini ham baholaydi. Shu sababli, boshlang'ich ta'limda ham o'quvchilar ongida ijodkorlik, zamonaviy dunyoqarash, ijtimoiy mas'uliyat va doimiy o'rganishga intilishni shakllantirish lozim. Bundan tashqari, ta'lim muassasalarida sifatli o'quv adabiyotlari, zamonaviy texnika va axborot vositalari bilan ta'minlanganlik darajasi, o'qituvchilarning yangi texnologiyalarni o'zlashtirish darajasi, o'quvchilarning axborot olish va saralash ko'nikmalari hayotiy zarur ko'nikmalarni shakllantiradi. Bular kura-ta'sirli ta'lim muhitini yaratishda, xalqaro baholash dasturlarida yuqori natijalarga erishishda asos bo'ladi. Shuningdek, o'quvchilarning mustaqil o'quv faoliyati, ilg'or tajribalarni o'zlashtirishi uchun elektron ta'lim platformalari va ochiq ma'lumotlar bazasidan faol foydalanish qilish ta'lim natijalari sifatini oshiradi [3].

Ta'lim tizimining doimiy yangilanishi, dars jarayoni va baholash tizimlarining zamon talablariga moslashtirilishi, har xil baholash va monitoring tadbirlarining tashkil etilishi orqali boshlang'ich ta'lim samaradorligi bosqichma-bosqich ortadi. O'quvchilarga noan'anaviy fikrlash, ijodiy izlanish, axborotlarni samarali boshqarish ko'nikmalarini singdirish, o'qituvchilarni yangi metodlar bilan tanishtirish, xalqaro tajribalarni keng miqyosda implementatsiya qilish natijasida mamlakatimizda ta'lim tizimi zamonaviy global talablarga javob beruvchi holatga keladi [4].

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'lim samaradorligini oshirishda xalqaro baholash dasturlari – PIRLS, PISA, TIMSS dasturlarining natijalari va tavsiyalaridan to'g'ri foydalanish zarur. Bu dasturlar asosida o'quv jarayonini uzluksiz takomillashtirish, yangi pedagogik texnologiyalarni va innovatsion yondashuvlarni joriy etish imkoniyatlarini kengaytiradi. O'z navbatida, ta'lim sifati, o'quvchilar bilimlari va zamonaviy dunyoga mos kompetensiyalarini rivojlantirish boshlang'ich bosqichda boshlab, butun ta'lim tizimi rivojiga poydevor bo'ladi. Ilg'or xorijiy tajribadan unumli foydalanish, davlat va nodavlat sektorda uzviy hamkorlikni yo'lga qo'yish, o'qituvchilar va o'quvchilarni rag'batlantirish tizimini takomillashtirish orqali zamonaviy bosqichda ta'limda yuqori natijalarga erishiladi. Shu tariqa, boshlang'ich ta'limning xalqaro baholash dasturlaridagi natijalari va jamiyat taraqqiyotiga qaratilgan yondashuvlar zamonaviy ta'lim tizimining barqaror taraqqiyotini ta'minlashga asos yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayeva, N. (2021). "PIRLS, PISA va TIMSS xalqaro baholash dasturlarining ahamiyati va ularni tatbiq etish tajribalari". O'zbekiston Respublikasi Ta'lim sohasida innovatsiyalar jurnali, 5(2), 44-50.

2. Alimov, B. (2018). "Boshlang'ich sinf o'quvchilarining savodxonligini oshirishda xalqaro baholash tizimi imkoniyatlari". Boshlang'ich ta'limda zamonaviy yondashuvlar, 1(1), 35-40.
3. Berdiqulov, A. (2019). "Boshlang'ich ta'lim sifatini oshirishda TIMSS tadqiqotining o'rni". Ilm Sarchashmasi, 7(3), 29-34.
4. Jo'rayev, N. (2022). "Xalqaro baholash dasturlari asosida o'quvchilar o'qish layoqatini rivojlantirish". Ilm-Fan va Innovatsiya, 5(2), 103-107.
5. Karimova, M. (2017). "PISA dasturining boshlang'ich ta'limda ahamiyati". Ta'lim va Taraqqiyot, 4(1), 41-46.
6. Komilova, S. (2020). "O'zbekiston maktablarida TIMSS tadqiqotlariga tayyorgarlik va natijalar tahlili". Zamonaviy Ilmiy Tadqiqotlar, 6(2), 8-13.
7. Olimova, G. (2018). "Boshlang'ich ta'limda PIRLS baholash dasturi natijalarini hisobga olish". Boshlang'ich ta'lim muammolari, 2(1), 56-61.
8. Sodiqova, U. (2021). "Xalqaro baholash dasturlari asosida ta'lim sifatini oshirishning dolzarb masalalari". Ilmiy-An'analar, 8(4), 99-104.
9. Toshpulatova, D. (2020). "PIRLS, PISA, TIMSS xalqaro baholash dasturlari bo'yicha O'zbekiston tajribasi". Pedagogik Ma'rifat, 9(3), 73-78.
10. Zokirova, N. (2022). "O'zbekiston ta'lim tizimida xalqaro baholash dasturlari va ularning natijalaridan samarali foydalanish". Ta'lim Mazmuni, 7(2), 51-57.